

УДК 355.318:355

Ю. П. Бабков

М. О. Чепель

ПОКАЗНИКИ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ СКЛАДНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОБСТАНОВКИ В РАЙОНІ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ФОРМУВАННЯМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Обґрунтовано систему показників і критеріїв оцінювання рівня складності інформаційно-психологічної обстановки в районі виконання завдань із забезпечення громадської безпеки формуваннями Національної гвардії України, а також підходи до їх визначення з використанням методу нечітких множин.

Ключові слова: критерій, показник, інформаційно-психологічна обстановка, потенціал.

Постановка проблеми. Сьогодні у країні спостерігається напружена ситуація в різних сферах життєдіяльності, підґрунтям якої є агресія Російської Федерації стосовно України, виборчий процес, який активно використовується для дестабілізації соціально-економічної та політичної обстановки, велика кількість зборів, мітингів, демонстрацій, вуличних походів та пікетувань, що охопили країну, тощо. Суспільство висловлює свої вимоги й уподобання до влади і діє у різних формах та способах, які іноді виходять за межі правового поля. Досвід залучення сил охорони правопорядку (СОПр) із забезпечення громадської безпеки (ЗГБ) під час виборів Президента України, події 2013–2014 рр. дають нам змогу стверджувати, що під час цих подій певна категорія зацікавлених осіб (група осіб, організації) здійснюють організовані інформаційно-психологічні дії (впливи) у різних формах на СОПр, зокрема, Національну гвардію України (НГУ), органи державної влади (ОДВ), населення. Зазначені вище дії зумовлюють певну невизначеність, коли у великому потоці інформації, іноді сумнівної, органам управління різних рівнів, ОДВ у процесі прийняття рішення необхідно мати адекватну оцінку оперативної обстановки в районі виконання завдань. Однією із складових такої обстановки є інформаційно-психологічна обстановка (ІПО), яка являє собою сукупність чинників і умов, що мають істотний вплив на формування інформаційно-психологічного середовища, характерного для

даного регіону (місцевості, країни в цілому) у певний період часу, і яка виражається через систему кількісних і якісних характеристик стану стосунків (відносин) між суб'єктами і об'єктами інформаційно-психологічних впливів (ІПВ) [1]. Зрозуміло, що без повного ґрунтового аналізу оперативної обстановки складно утворити відповідні правила дій у певних умовах та прийняти раціональне рішення органами управління. Зважаючи на це, оцінювання рівня складності ІПО у районі виконання завдань із ЗГБ формуваннями НГУ має здійснюватись оперативно, але наявність зазначених нижче причин може призвести до певного рівня невизначеності та ризику неправильного прийняття рішення органами управління. Такими причинами є:

- стрімкий розвиток та постійна трансформація загроз громадській та державній безпеці в інформаційній сфері;
- різноманітність й особливості форм і способів інформаційно-психологічного протидіяння (ІПД) у сфері ЗГБ, а саме інформаційно-психологічний захід, превентивний інформаційно-психологічний захід, інформаційно-психологічна атака, інформаційно-психологічна акція, інформаційно-психологічний удар, інформаційно-психологічна операція [2];
- посилення негативного ІПВ на різні суб'єкти суспільно-політичних відносин і населення зокрема, що може призвести до виникнення кризових ситуацій, а саме масових заворушень, акцій громадянської непокорі

(страйки, блокування роботи ОДВ, порушення функціонування об'єктів, комунікацій тощо);

– створення негативного “медіа фону”, який формується для загострення суперечностей у суспільстві, що може стати підґрунтям спроб захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильства;

– відсутність науково обґрунтованих показників і критеріїв для визначення рівня напруженості ППО у районі виконання завдань із ЗГБ формуваннями НГУ.

Усе це обумовлює необхідність розроблення методики оцінювання ППО в районі виконання завдань із ЗГБ формуваннями НГУ, що є проблематичним насамперед через те, що бракує відповідних показників і критеріїв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням оцінювання суспільно-політичної обстановки, оперативної обстановки у сферах охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, державної безпеки, національної безпеки України, зокрема, визначенню показників і критеріїв присвячена низка наукових праць. Так, у [3] надана Інструкція з оцінювання суспільно-політичної обстановки в районах дислокації військ (сил) Збройних Сил України під час виконання ними завдань за призначенням. Запропоновані показники у цій Інструкції не відображують кількісного значення оцінки (стану) суспільно-політичної обстановки, а сама Інструкція більш доцільна у використанні у Головному ситуаційному центрі України. У статті [4] обґрунтовано зміст критеріїв складності оперативної обстановки у сферах охорони громадського порядку та ЗГБ і надано варіант критеріїв складності оперативної обстановки, але чітко не визначені межі діапазонів і показників переходу від одного рівня складності оперативної обстановки до іншого. У статтях [5, 6] автором подано перелік значущих чинників, які визначають стан оперативної обстановки у населених пунктах під час масової активності громадян, які повинні визначати показник складності оперативної обстановки та прогноз її розвитку, а також методику, що дозволяє одержувати прогнозні оцінки щодо складності оперативної обстановки в умовах виникнення масових заворушень. Водночас перелік чинників не є вичерпним і не дає змогу повною мірою оцінити й визначити показники і критерії рівня складності ППО. У науковій праці [7] авторами здійснено опис ППО під час виконання

службово-бойових завдань частинами та підрозділами внутрішніх військ у загальній формі, проте не визначені підходи до оцінювання рівня складності ППО і не розроблені відповідні показники та критерії. У статті [8] наведено методику оцінювання ППО для визначення заходів протидії загрозам національній безпеці України в інформаційній сфері, проте немає критеріїв оцінювання обстановки, а запропоновані показники для оцінювання ефективності інформаційно-психологічного протидіяння подані у вигляді чинників. У працях [9, 10] запропоновано критеріїв для визначення рівня складності оперативної обстановки на момент часу у зоні відповідальності певного оперативно-територіального об'єднання НГУ, а також систему показників (індикаторів) і критеріїв методу оцінювання складності оперативної обстановки у разі виникнення в регіоні держави надзвичайної ситуації соціального характеру.

Таким чином, аналіз останніх досліджень і публікацій за визначеною темою засвідчив, що на сьогодні є певні правила та підходи до визначення показників і критеріїв оцінювання рівня складності суспільно-політичної, оперативної обстановки у різних сферах життєдіяльності суспільства під час виконання завдань силовими структурами та правоохоронними органами країни. Проте залишаються не сформованими показники і критерії ППО як складника оперативної обстановки у районі виконання завдань із забезпечення громадської безпеки формуваннями НГУ.

Метою статті є розроблення показників і критеріїв оцінювання рівня складності інформаційно-психологічної обстановки у районі виконання завдань із забезпечення громадської безпеки формуваннями Національної гвардії України та підходів до їх визначення.

Виклад основного матеріалу. Для виконання завдань із ЗГБ формуваннями НГУ доцільно створювати систему забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особового складу формувань НГУ (СЗПБ) [11] (див. рисунок), що має зовнішні та внутрішні елементи забезпечення інформаційно-психологічної безпеки (ІПБ) особового складу, серед яких є підсистема моніторингу, аналізування та прогнозування ІПБ, підсистема протидії негативному ІПБ і підсистема захисту від негативних ІПБ.

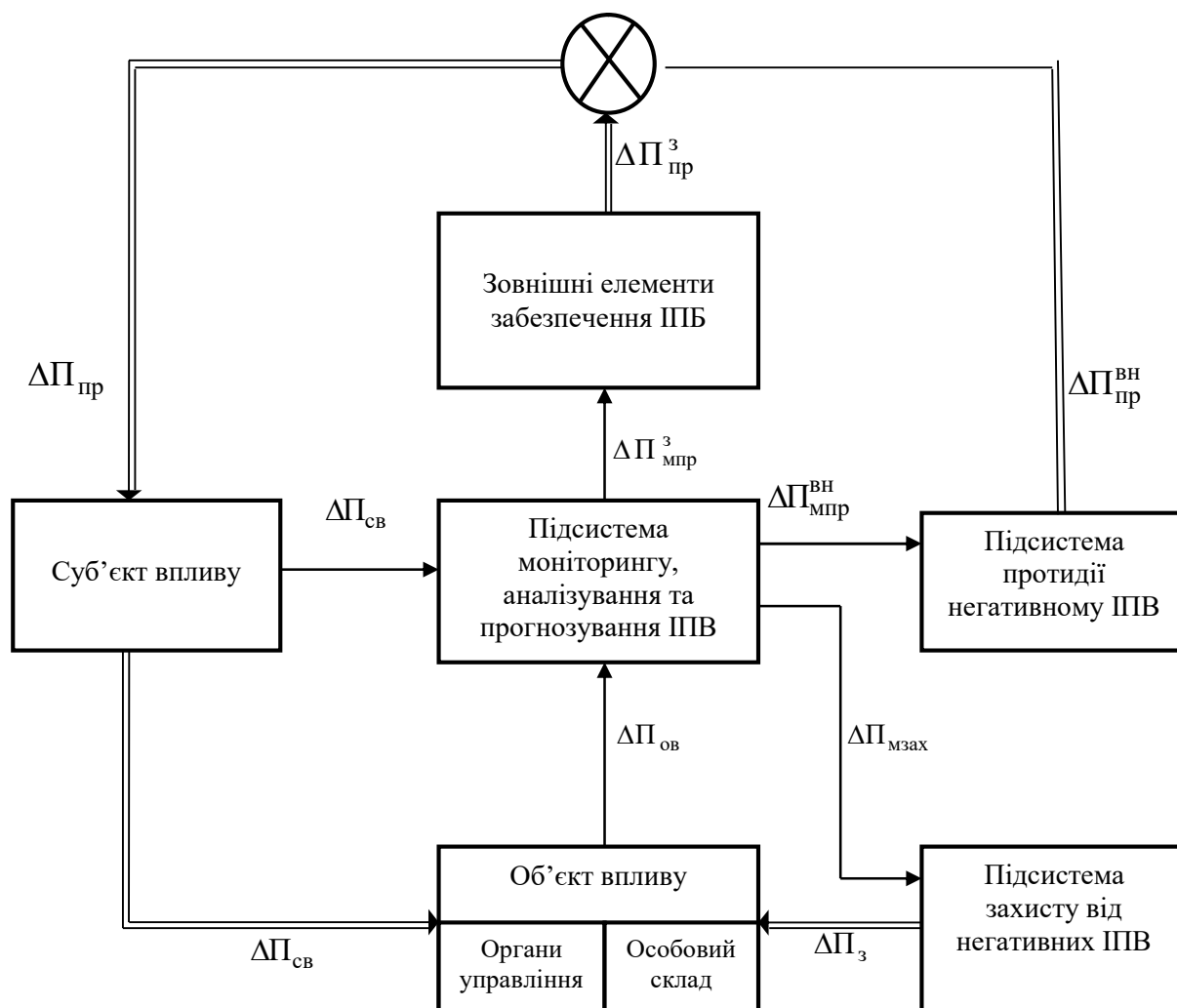

Схема системи забезпечення ІПБ о/с формувань НГУ:

$\Delta P_{\text{пр}}$ – потенціал підсистеми протидії ІПБ; $\Delta P_{\text{св}}$ – потенціал суб'єкта впливу; $\Delta P_{\text{ов}}$ – потенціал об'єкта впливу; $\Delta P_{\text{з}}$ – потенціал підсистеми захисту від ІПБ; $\Delta P_{\text{мзах}}$ – потенціал підсистеми моніторингу ІПБ щодо заходів захисту; $\Delta P_{\text{мпр}}^{\text{вн}}$ – потенціал підсистеми моніторингу ІПБ щодо внутрішніх заходів протидії; $\Delta P_{\text{мпр}}^{\text{з}}$ – потенціал підсистеми моніторингу ІПБ щодо зовнішніх заходів протидії; $\Delta P_{\text{пр}}^{\text{з}}$ – потенціал підсистеми протидії з використанням зовнішніх елементів забезпечення ІПБ; $\Delta P_{\text{пр}}^{\text{вн}}$ – потенціал підсистеми протидії з використанням внутрішніх елементів забезпечення ІПБ

Заходи цих підсистем спрямовані на прогнозування, виявлення, стримування, запобігання, відсіч ІПВ та ліквідацію наслідків їх прояву з метою захищеності психіки особового складу військових формувань від негативного інформаційного впливу і здатності військовослужбовців підтримувати оптимальний рівень функціонування, спроможності усувати зовнішні та внутрішні загрози, які виникають, зберігати на достатньо стійкому рівні дієздатність виконувати службово-бойові завдання у звичайних та екстремальних умовах. Підсистема

моніторингу, аналізування та прогнозування ІПВ СЗІПБ має здійснювати моніторинг, оцінювання і прогнозування ІПО в районі виконання завдань формуваннями НГУ, визначати різницю між потенціалами суб'єкта впливу і елементами СЗІПБ та формувати комплекс заходів протидії і захисту від ІПВ, який забезпечить нормалізацію ІПО [приведення до потрібного стану (рівня) зниження її напруженості]). Під потенціалом суб'єкта впливу $\Delta P_{\text{св}}$ будемо розуміти сукупність задіяних можливостей та можливостей, що можуть бути мобілізовані,

які використовує суб'єкт впливу під час негативного ІПВ на об'єкт впливу (органи управління та особовий склад НГУ) у ході виконання ним завдань із ЗГБ.

Відповідно потенціалом СЗІПБ $\Delta\Pi_{сз}$ є сукупність задіяних можливостей та можливостей, що можуть бути мобілізовані, які використовує СЗІПБ під час здійснення протидії та захисту від ІПВ у ході виконання завдань із ЗГБ. Наведене визначення потенціалу СЗІПБ можливо описати формулою

$$\Delta\Pi_{сз} = \Delta\Pi_{пр} + \Delta\Pi_{з}, \quad (1)$$

де $\Delta\Pi_{пр}$ – потенціал підсистеми протидії негативному ІПВ;

$\Delta\Pi_{з}$ – потенціал підсистеми захисту від ІПВ.

Своєю чергою, потенціал підсистеми протидії негативному ІПВ можна описати формулою

$$\Delta\Pi_{пр} = \Delta\Pi_{пр}^{вн} + \Delta\Pi_{пр}^3, \quad (2)$$

де $\Delta\Pi_{пр}^{вн}$ – потенціал підсистеми протидії з використанням внутрішніх елементів забезпечення ІПБ;

$\Delta\Pi_{пр}^3$ – потенціал підсистеми протидії з використанням зовнішніх елементів забезпечення ІПБ.

Найбільш складною задачею є визначення, оцінювання та прогнозування як потенціалу суб'єкта впливу $\Delta\Pi_{св}$, так і потенціалу СЗІПБ $\Delta\Pi_{сз}$ і потенціалу об'єкта впливу $\Delta\Pi_{об}$. Є різні методи оцінювання таких потенціалів – як безпосереднього вимірювання, так і опосередкованого обчислення.

Так, у статті [12] обґрунтовано теоретичний підхід, який дозволяє реалізувати методику, що дає змогу оцінити у кількісному вимірі рівень ІПВ на особовий склад Збройних Сил України за відносно короткий проміжок часу. У праці [13] запропоновано методику аналізу інформаційних загроз державі у воєнній сфері та оцінювання їх рівня, яка дає змогу оцінити відповідні загрози за якісними та кількісними показниками, серед яких рівень інтенсивності інформаційного впливу, тривалість негативного інформаційного впливу тощо.

Аналіз зазначених праць засвідчує, що потенціал суб'єкта впливу можливо описати функцією

$$\Pi_{св} = f(N, v, T), \quad (3)$$

де N – кількість ІПВ; v – частота ІПВ;

T – тривалість ІПВ.

Потенціал об'єкта впливу можливо оцінити опосередкованими індикаторами ІПВ, які залежатимуть від рівня морально-психологічного стану (МПС) особового складу та ступеня ризику психогенних втрат серед особового складу. Рівень морально-психологічного стану особового складу в ході виконання завдань із ЗГБ формуваннями НГУ доцільно визначати за методикою, яка запропонована у [14].

Оцінювання ступеня ризику психогенних втрат серед особового складу в ході виконання завдань із ЗГБ формуваннями НГУ можливе за допомогою методу нечітких множин, який дозволяє визначати кількісну оцінку (у частках одиниці чи відсотках) або якісну. Якісна оцінка при цьому повинна виходити, зокрема, з чотирьох градацій: мінімальний ступінь ризику психогенних втрат, підвищений ступінь ризику психогенних втрат, критичний ступінь ризику психогенних втрат, недопустимий ступінь ризику психогенних втрат (залежно від рівня напруженості інформаційно-психологічної обстановки). Здійснювати кількісну оцінку ступеня ризику психогенних втрат серед особового складу можливо, але при цьому неминує виникає низка методологічних проблем, пов'язаних, наприклад, з труднощами переведення лінгвістичних характеристик параметрів, що визначають ступінь ризику, в кількісні [15].

Тому доцільно застосувати якісну оцінку ступеня ризику психогенних втрат, яка базуватиметься на аналізі факторів, що визначатимуть ступінь ризику. При цьому необхідно співвідносити отримані якісні оцінки факторів з якісною оцінкою аналізованого ступеня ризику. Для виконання цієї задачі доцільно залучити як експертів відповідних фахівців, а саме командирів, їх заступників по роботі з особовим складом, офіцерів-психологів тощо.

Припустимо, що експерт оцінює ступінь ризику психогенних втрат серед особового складу із чотирьох градацій (мінімальний

ступінь ризику, підвищений ступінь ризику, критичний ступінь ризику, недопустимий ступінь ризику). Для цього він аналізує ступінь впливу факторів, які зазначені в [1]. Одні фактори отримують оцінку, пов'язану з мінімальним ступенем ризику психогенних втрат, інші, відповідно – з підвищеним, з критичним та з недопустимим. За результуючої оцінки ступеня ризику психогенних втрат неминуче присутній елемент суб'єктивності, для більш об'єктивної оцінки якого може бути застосований метод, відомий з теорії нечітких множин [15].

Введемо такі позначення:

x_i – фактор, що аналізується;

N – кількість факторів;

i – поточний номер фактора ($1 \leq i \leq N$).

Кожен із набору вибраних факторів може відповідати певному ступеню ризику психогенних втрат серед особового складу. Позначимо коефіцієнт значущості кожного фактора як r_i . Шляхом експертної оцінки визначимо рівнозначні або нерівнозначні вибрані нами фактори. Якщо фактори рівнозначні, то коефіцієнти значущості рівні і визначатимуться за формулою

$$r_i = \frac{1}{N}. \quad (4)$$

Якщо фактори нерівнозначні, то шляхом експертних оцінок слід провести їх

ранжування у порядку спадання їх впливу. Тоді коефіцієнти значущості факторів можуть бути визначені за формулами Фішберна [16]:

$$r_i = \frac{d_i}{\sum_{i=1}^N d_i}, \quad (5)$$

де

$$d_i = \frac{2 \cdot (N - i + 1)}{(N + 1) \cdot N}. \quad (6)$$

Дамо кожному фактору X_i його поточне значення λ_{ij} , де $j = 1, 2, 3, 4$ – номер, що відповідає градації рівня ризику у порядку спадання. $\lambda_{ij} = 1$, якщо воно відповідає вибраному ступеню ризику психогенних втрат; $\lambda_{ij} = 0$ – в іншому випадку.

Введемо так звану функцію належності g , область визначення якої є множина ступенів ризику психогенних втрат, а областю значень – інтервал $[0-1]$. Побудуємо класифікацію поточних значень g , відповідних розбиттю множини ступенів ризику психогенних втрат на чотири підмножини, – мінімальний ступінь ризику, підвищений ступінь ризику, критичний ступінь ризику, недопустимий ступінь ризику, і подамо її у табл. 1.

Т а б л и ц я 1

Класифікація поточних значень g , відповідних розбиттю множини ступенів ризику психогенних втрат серед особового складу НГУ, що виконують завдання із ЗГБ

Інтервал значень функції належності ступенів ризику психогенних втрат	Підмножина
$0 < g \leq 0,25$	Мінімальний ступінь ризику психогенних втрат
$0,25 < g \leq 0,5$	Підвищений ступінь ризику психогенних втрат
$0,5 < g \leq 0,75$	Критичний ступінь ризику психогенних втрат
$0,75 < g \leq 1,0$	Недопустимий ступінь ризику психогенних втрат

Ю. П. Бабков, М. О. Чепель. Показники і критерії оцінювання рівня складності інформаційно-психологічної обстановки в районі виконання завдань із забезпечення громадської безпеки формуваннями Національної гвардії України

Далі визначаємо значення функції належності виходячи з отриманих поточних значень факторів:

$$g = \sum_{j=1}^4 g_j \cdot \sum_{i=1}^N r_i \cdot \lambda_{ij}, \quad (7)$$

де g – середньоарифметичне функції належності для кожного j -го інтервалу, яке визначається з виразу

$$g_j = 0,875 - 0,25(j-1). \quad (8)$$

Отримане з виразу (7) значення функції належності g визначає підмножину ступенів ризику психогенних втрат (мінімальний ступінь ризику, підвищений ступінь ризику, критичний ступінь ризику, недопустимий ступінь ризику).

Розглянемо застосування наведеного методу на конкретному прикладі. Допустимо, що експерт виділив п'ять факторів (x_1, x_2, \dots, x_5) [1], які визначають, на його думку, властивий ступінь ризику психогенних втрат, і здійснив їх ранжування у порядку спадання впливу:

x_1 – неможливість особовому складу під час виконання завдань із ЗГБ належним чином задовольнити особисті потреби та незадовільні побутові умови;

x_2 – кількість військовослужбовців, які отримали травми (поранення) під час виконання завдань з припинення протестних дій;

x_3 – кількість повідомлень у засобах масової інформації, які мають ознаки маніпулювання свідомістю особового складу СОПр;

x_4 – наявність повідомлень, у яких є погрози життю і здоров'ю військовослужбовців НГУ та членів їх сімей;

x_5 – неефективні дії взаємодіючих сил з припинення протестних дій.

Коефіцієнти значущості факторів (їх вага) (r_1, r_2, \dots, r_5) визначені експертом за формулами (5) та (6) і дорівнюють: $r_1 - 0,33$; $r_2 - 0,27$; $r_3 - 0,20$; $r_4 - 0,13$; $r_5 - 0,07$.

Результати опитування експертом, спостереження за діями особового складу в ході виконання завдань із ЗГБ показали, що наявність фактора x_1 відповідає мініальному ступеню ризику психогенних втрат; x_2 – недопустимому; x_3 – критичному; x_4 – недопустимому; x_5 – підвищеному.

Виходячи з отриманих результатів експерт присвоїв факторам їх поточні значення (табл. 2).

Т а б л и ц я 2

Фактори та їх відповідне значення щодо ступенів ризику психогенних втрат серед особового складу НГУ, що виконують завдання із ЗГБ

Фактор	Значення фактора відповідному ступеню ризику психогенних втрат серед особового складу НГУ, що виконують завдання із ЗГБ			
	мінімальний ступінь ризику	підвищений ступінь ризику	критичний ступінь ризику	недопустимий ступінь ризику
x_1	1	0	0	0
x_2	0	0	0	1
x_3	0	0	1	0
x_4	0	0	0	1
x_5	0	1	0	0

Середні значення функції належності, які визначені за формулою (8), складатимуть відповідно: $g_1 = 0,125$; $g_2 = 0,375$; $g_3 = 0,625$; $g_4 = 0,875$.

Шукане значення функції належності визначається за формулою (7):

$$g = \sum_{j=1}^4 g_j \cdot \sum_{i=1}^N f_i \cdot \lambda_{ij} =$$

$$= 0,125 \cdot (0,33 \cdot 1 + 0,27 \cdot 0 + 0,20 \cdot 0 + 0,13 \cdot 0 + 0,07 \cdot 0) +$$

$$+ 0,375 \cdot (0,33 \cdot 0 + 0,27 \cdot 0 + 0,20 \cdot 0 + 0,13 \cdot 0 + 0,07 \cdot 1) +$$

$$+ 0,625 \cdot (0,33 \cdot 0 + 0,27 \cdot 0 + 0,20 \cdot 1 + 0,13 \cdot 0 + 0,07 \cdot 0) +$$

$$+ 0,875 \cdot (0,33 \cdot 0 + 0,27 \cdot 1 + 0,20 \cdot 0 + 0,13 \cdot 1 + 0,07 \cdot 0) = 0,575.$$

За класифікацією поточних значень функції належності відповідно до табл. 1 отримуємо ступінь ризику психогенних втрат серед особового складу НГУ, що виконують завдання із ЗГБ, як критичний.

Для визначення значущості даних експертами оцінок можливо застосувати метод аналізу ієрархій [17], який дозволить визначити пріоритет експерта за такими критеріями:

- професіоналізм;
- кваліфікація;
- поінформованість про хід виконання завдання із ЗГБ особовим складом.

Під час визначення ймовірної величини ризику психогенних втрат урахувалося те, що за статистикою різних війн та армій психогенні втрати на театрі воєнних дій складають 6,6–12,7 % загальної чисельності військ і до 30 % – загальної кількості санітарних втрат. У науковій літературі з проблематики посттравматичного стресового розладу та бойової психічної травми найчастіше

зустрічається як середній показник його поширення у 30 % від кількості особового складу, який брав участь у бойових діях [18]. Також брався до уваги практичний досвід виконання завдань, коли у 2004 р. під час Помаранчевої революції частина бійців (приблизно 150 чоловік) підрозділу особливого призначення “Беркут”, який дислокувався у м. Києві, залишила бойові порядки (що налічували 600 правоохоронців), які охороняли Адміністрацію Президента України.

Якщо припустити, що рівень морально-психологічного стану особового складу, ступеня ризику психогенних втрат, ймовірна величина ризику психогенних втрат та співвідношення потенціалів залежатимуть від обстановки, яка склалася у районі виконання завдань із ЗГБ формуваннями НГУ, то показником складності ППО в районі виконання завдань із ЗГБ формуваннями НГУ пропонується вважати напруженість обстановки, що опосередковано визначається через співвідношення інтегрованого потенціалу протидії негативному ППВ, який створюється СЗПБ і об’єктом впливу та потенціалу суб’єкта, що здійснює вплив. Певна умова співвідношення між зазначеними показниками задовольнятиме відповідний критерій, який визначатиме відповідний діапазон значень напруженості ППО від одного до іншого рівня (за аналогією до рівнів напруженості оперативної обстановки – звичайна, складна, кризова, надзвичайна).

Характеристику ППО залежно від рівня її напруженості зручно описати за допомогою табл. 3.

Таблиця 3

Характеристика інформаційно-психологічної обстановки у районі виконання завдань із забезпечення громадської безпеки формуваннями Національної гвардії України

Співвідношення між потенціалами	Рівень морально-психологічного стану особового складу	Ступінь ризику психогенних втрат	Ймовірна величина ризику психогенних втрат	Відповідний рівень ППО
$\Delta\P_{CB} \ll \Delta\P_{OB} + \Delta\P_{C3}$	Високий	Мінімальний	[0:5 %)	Звичайний
$\Delta\P_{CB} < \Delta\P_{OB} + \Delta\P_{C3}$	Середній	Підвищений	[5:10 %)	Складний
$\Delta\P_{CB} > \Delta\P_{OB} + \Delta\P_{C3}$	Низький	Критичний	[10:20 %)	Кризовий
$\Delta\P_{CB} \gg \Delta\P_{OB} + \Delta\P_{C3}$	Загрозливий	Недопустимий	[20:30 %)	Надзвичайний

За умови, якщо рівень напруженості ІПО характеризується як “звичайний”, то рівень МПС особового складу високий, ступінь ризику психогенних втрат мінімальний або повністю відсутній, суб’єкт впливу здійснює інформаційно-психологічні дії у межах інформаційного фону або реалізує вплив у формі окремих інформаційно-психологічних заходів. Потенціал об’єкта впливу визначається рівнем МПС особового складу і рівнем захищеності органів управління, інформаційних систем пунктів управління. Підсистема моніторингу, аналізування та прогнозування ІПВ СЗІПБ особового складу формувань НГУ працює у штатному режимі, здійснює моніторинг ІПО, а також превентивні інформаційно-психологічні заходи.

У разі, якщо рівень напруженості ІПО характеризується як “складний”, то потенціал суб’єкта впливу зростає за рахунок збільшення інтенсивності ІПВ, які реалізуються суб’єктом впливу у формі інформаційно-психологічних атак, знижується рівень МПС особового складу, ступінь ризику психогенних втрат – підвищений. Підсистема протидії негативному ІПВ СЗІПБ особового складу формувань НГУ адекватно реагує на збільшення інтенсивності ІПВ суб’єктом впливу.

За умови, якщо рівень напруженості ІПО характеризується як “кризовий”, то значно збільшується інтенсивність ІПВ, які суб’єкт впливу реалізує у формах інформаційно-психологічного протистояння, таких, як інформаційно-психологічна атака, інформаційно-психологічна акція, окремі інформаційно-психологічні удари. Потенціал суб’єкта впливу переважає інтегрований потенціал протидії негативному ІПВ, який створюється СЗІПБ і об’єктом впливу. Система забезпечення ІПБ залучає до компенсації свого потенціалу зовнішні елементи ІПБ. Рівень морально-психологічного стану особового складу характеризується як низький, ступінь ризику психогенних втрат серед особового складу перебуває у критичній області.

Якщо рівень напруженості ІПО характеризується як “надзвичайний”, то потенціал суб’єкта впливу значно переважає інтегрований потенціал об’єкта впливу та СЗІПБ. Інформаційно-психологічний вплив здійснюється у вигляді сукупності узгоджених і взаємопов’язаних за метою, завданнями,

місцем і часом інформаційно-психологічних атак, акцій, ударів, які проводяться суб’єктом впливу протягом тривалого часу і можуть мати характер інформаційно-психологічної операції. Рівень МПС особового складу – загрозливий, ступінь ризику психогенних втрат серед особового складу – недопустимий.

Висновки

Таким чином, розроблено показники оцінювання рівня складності інформаційно-психологічної обстановки в районі виконання завдань із забезпечення громадської безпеки формуваннями Національної гвардії України, якими є відповідні рівні напруженості обстановки, що опосередковано визначаються через співвідношення інтегрованого потенціалу протидії негативному ІПВ, який створюється СЗІПБ і об’єктом впливу та потенціалу суб’єкта, що здійснює вплив. Умови співвідношення між зазначеними показниками задовольнятимуть відповідний критерій, який визначатиме відповідний діапазон значень напруженості ІПО. Рівень напруженості ІПО характеризуватиметься як звичайний, складний, кризовий, надзвичайний.

Напрямок подальших досліджень є розроблення методики оцінювання інформаційно-психологічної обстановки в районі виконання завдань із забезпечення громадської безпеки формуваннями Національної гвардії України.

Список використаних джерел

1. Бабков, Ю. П. Результати аналізу та ранжування факторів, що впливають на складність інформаційно-психологічної обстановки у районі виконання завдань із забезпечення громадської безпеки формуваннями Національної гвардії України / Ю. П. Бабков, М. О. Чепель, В. О. Євсєєв // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Військові та технічні науки. – Хмельницький : НАДПСУ, 2018. – № 2 (76). – С. 6–19.
2. Бабков, Ю. П. Форми інформаційно-психологічного протистояння в ході виконання завдань із забезпечення громадської безпеки формуваннями Національної гвардії України / Ю. П. Бабков, В. І. Пасічник, М. О. Чепель // Честь і закон. – 2018. – № 2 (67). – С. 95–102.

3. Про затвердження Інструкції з оцінювання суспільно-політичної обстановки в районах дислокації військ (сил) під час виконання ними завдань за призначенням : наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 11.09.2017 р. № 330 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dovidnykmpz.info/ipz/nakaz-heneral-noho-shtabu-zbro-nykh-sy-2>. – Назва з екрана.

4. Шмаков, О. М. Критерії складності оперативної обстановки у сфері охорони громадського порядку і забезпечення громадської безпеки / О. М. Шмаков // Честь і закон. – 2006. – № 2. – С. 9–15.

5. Белай, С. В. Обґрунтування чинників, які визначають стан оперативної обстановки у населених пунктах під час масової активності громадян / С. В. Белай // Честь і закон. – 2008. – № 2. – С. 18–22.

6. Белай, С. В. Методика прогнозування рівня складності оперативної обстановки штабом військової частини внутрішніх військ в умовах виникнення масових заворушень / С. В. Белай // Честь і закон. – 2008. – № 4. – С. 25–30.

7. Розробка форм і способів інформаційної боротьби при виконанні внутрішніми військами Міністерства внутрішніх справ України службово-бойових завдань (шифр “Концепт”) : звіт про НДР (заключ.) 02.12.2009 р. / Акад. ВВ МВС України ; кер. В. І. Воробйов ; викон. : О. Д. Черкашин, В. Л. Петров, С. В. Белай [та ін.]. – Харків, 2009. – 312 с. – Інв. № 160.

8. Говоруха, В. В. Методика оцінки інформаційно-психологічної обстановки для визначення заходів протидії загрозам національній безпеці України в інформаційній сфері / В. В. Говоруха, Ю. Г. Даник, В. В. Кливець // Теорія та практика державного управління. – 2009. – № 1 (24). – С. 1–12.

9. Бацамут, В. М. Методика оцінювання складності оперативної обстановки, що склалася на території виникнення надзвичайної ситуації соціального характеру / В. М. Бацамут // Честь і закон – 2016. – № 2. – С. 10–18.

10. Бацамут, В. М. Метод оцінювання складності оперативної обстановки при виникненні в регіоні держави надзвичайної ситуації соціального характеру / В. М. Бацамут // Честь і закон. – 2016. – № 4. – С. 17–24.

11. Структура і функції системи забезпечення інформаційно-психологічної безпеки військовослужбовців Національної гвардії України / І. І. Ліпатов, Г. А. Дробаха, Ю. П. Бабков, М. О. Чепель // Честь і закон. – 2017. – № 2 (61). – С. 43–49.

12. Сніцаренко, П. М. Методичний підхід до виявлення та оцінювання негативного інформаційно-психологічного впливу на особовий склад військ (сил) / П. М. Сніцаренко, Ю. О. Саричев, Ю. І. Міхеєв, М. В. Праута // Наука і оборона. – № 3/4. – 2017. – С. 18–25.

13. Левченко, О. В. Методика аналізу інформаційних загроз державі у воєнній сфері та оцінювання їх рівня / О. В. Левченко // Труді університету : зб. наук. пр. Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. – Київ : НУОУ, 2016. – № 1 (134). – С. 28–34.

14. Іллюк, О. О. Людський фактор військових формувань: зміст, оцінювання та прогнозування : монографія / О. О. Іллюк. – Харків : Акад. внутр. військ МВС України, 2012. – 252 с.

15. Недосекин, А. О. Применение теории нечетких множеств к задачам управления финансами / А. О. Недосекин // Аудит и финансовый анализ. – 2000. – № 2 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://auditfin.com/fin/2000/2/fin_2000_21_rus_04_01.pdf. – Загл. с екрана.

16. Фишберн, Питер С. Теория полезности для принятия решений / Фишберн, Питер С. ; пер. с англ. В. Н. Воробьевой и А. Я. Кируты ; под ред. Н. Н. Воробьева. – Москва : Наука, 1978. – 352 с.

17. Саати, Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий / Т. Саати. – Москва : Радио и связь, 1993. – 278 с.

18. Печорін, О. М. Оцінка рівня психологічної стійкості особового складу в управлінні підрозділами високомобільних десантних військ / О. М. Печорін, М. М. Бочаров // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Військові та технічні науки. – Хмельницький : НАДПСУ, 2016. – № 1 (67). – С. 213–222.

Стаття надійшла до редакції 30.05.2019 р.

УДК 355.318:355

Ю. П. Бабков, М. А. Чепель

ПОКАЗАТЕЛИ И КРИТЕРИИ ОЦЕНКИ УРОВНЯ СЛОЖНОСТИ ИНФОРМАЦИОННО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ОБСТАНОВКИ В РАЙОНЕ ВЫПОЛНЕНИЯ ЗАДАЧ ПО ОБЕСПЕЧЕНИЮ ОБЩЕСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯМИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ГВАРДИИ УКРАИНЫ

Обоснованы система показателей и критериев оценки уровня сложности информационно-психологической обстановки в районе выполнения задач по обеспечению общественной безопасности формированиями Национальной гвардии Украины, а также подходы к их определению с использованием метода нечетких множеств.

Ключевые слова: критерий, показатель, информационно-психологическая обстановка, потенциал.

UDC 355.318:355

Yu. P. Babkov, M. O. Chepel

INDICATORS AND CRITERIA FOR ESTIMATING THE LEVEL OF THE COMPLEXITY OF INFORMATION AND PSYCHOLOGICAL SITUATION IN THE AREA OF PERFORMING THE TASKS ON ENSURING PUBLIC SAFETY BY THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE UNITS

In the article the indicators for assessing the level of complexity of the information-psychological situation in the area of performing public safety assurance tasks by the National Guard of Ukraine formations have been developed, which are the corresponding levels of tension of the situation, which are indirectly determined through the correlation of the integrated potential of countering the negative informational and psychological impact created by the system of providing informational and psychological security and the object of influence and potential of the influencing entity. The conditions of the relationship between these indicators will satisfy the relevant criterion, which will determine the appropriate range of values of the intensity of information and psychological environment. The level of tension in the information and psychological environment will be characterized as ordinary, complex, crisis, extraordinary.

The approach to assessing the risk of psychogenic losses among personnel in the course of performing public safety tasks by formations of the National Guard of Ukraine based on the use of fuzzy sets method which allows commanders and relevant specialists as experts to determine quantitative or qualitative assessment of the risk of psychogenic losses among personnel. The qualitative assessment in this case should be based, in particular, on four gradings: a minimum degree of risk of psychogenic losses, an increased risk of psychogenic losses, a critical risk of psychogenic losses, an unacceptable degree of risk of psychogenic loss (depending on the level of tension information and psychological environment).

To determine the significance of assessment of the experts, it is proposed to use the hierarchy analysis method, which allows determining the priority of the expert according to the following criteria, such as the professionalism of the expert, his qualification and awareness of the expert on the progress of the task performing of ensuring public safety by the personnel of the National Guard of Ukraine units.

Keywords: criterion, indicator, information-psychological situation, potential.

Бабков Юрій Павлович – заслужений працівник освіти України, кандидат технічних наук, доцент, професор кафедри оперативного мистецтва Національної академії Національної гвардії України

<https://orcid.org/0000-0001-5586-4103>

Чепель Максим Олександрович – ад'юнкт Національної академії Національної гвардії України

<https://orcid.org/0000-0003-1395-7920>